

Henning Bergenholtz*

Center for Leksikografi

Center for Leksikografi på Handelshøjskolen i Århus blev oprettet pr. 1.7.96. Rent tidsmæssigt faldt oprettelsen sted samtidig med indvielsen af nye bygninger og udnævnelsen af to æresdoktorer, herunder den tyske leksikograf H.E.W.Wiegand. Der var derfor ikke på dette tidspunkt "plads" til en officiel indvielse af centeret i 1996. Denne fandt først sted den 27.8.1997. Denne tidsmæssige forskydning havde den fordel, at en del projekter i løbet af det første år er gået i gang, andre er i det forberedende stadium. I de fire følgende bidrag vil nogle af disse projekter blive præsenteret. Her skal gives en kort programmatisk udredning og en oversigt over afsluttede og løbende ordbogsprojekter. Den vigtigste passus i centerets vedtægter angiver det overordnede formål på følgende måde:

Formålet er at gennemføre forskning - herunder internationalt forskningssamarbejde og samarbejdsprojekter med erhvervslivet, forskeruddannelse og udredninger samt formidling af viden og forskningsresultater inden for centerets fagområder".

Mere konkret opregnes følgende opgaver:

Bidrage til en overordnet planlægning, koordinering, administration og udvikling af den nationale og internationale leksikografiske forskning.

Medvirke til en kvalitativ og kvantitativ opfyldelse af Handelshøjskolens forskningsmål inden for centerets område, herunder at være forum for metaleksikografiske teoriers videreudvikling.

Medvirke til gennemførelse af højskolens forskeruddannelsesprogram.

Yde bistand ved konception og udarbejdelse af nye ordbøger.

---

* *Henning Bergenholtz
Handelshøjskolen i Århus
Center for Leksikografi
Fuglesangs Allé 4
DK-8210 Århus V*

Skabe samarbejde med virksomheder og sikre formidling af forskningsresultater, således at sammenhængen til erhvervets viden og indsats sikres.

Publicere sine forskningsresultater.

Denne formålsparagraf indeholder tre kerneudtryk: "forskning", "forskeruddannelse" og "samarbejdsprojekter". Om det andet udtryk kan nævnes, at der indtil nu har været tre afsluttede phd-forløb med et leksikografisk tema: Nielsen 1994 (1991), Tarp 1992 og Pedersen 1995. Det første og det sidste kerneudtryk kan også beskrives som leksikografisk teori og leksikografisk praksis, også kaldet metaleksikografi og praktisk leksikografi. Det er essentielt for centeret, at begge dele af leksikografien nævnes samtidigt. Det er ikke i alle sammenhænge en selvfølge at se en tæt relation mellem teori og praksis. En del af forklaringen på dette skisma hænger sammen med leksikografiens historiske udvikling.

På den ene side har vi de praktiske leksikografer, som med god grund ser sig i en århundredelang tradition, hvor der ud fra en kulturel tradition forbundet med uhyre flid bliver udarbejdet ordbøger i form af skatteskrin med viden om vores verden, herunder også sprog. De fleste praktiske leksikografer er mere eller mindre tilfældigt kommet ind i denne branche og ikke med en særlig leksikografisk uddannelse som baggrund. På den anden side har vi de teoretiske leksikografer, også kaldet metaleksikografer, som ganske vist også kan beskrives som led i en lang videnskabelig tradition. Denne tradition har dog kun forholdsvis tynde grene og overskygges af den kendsgerning, at den først virkelig har fået kraft de sidste 40 år. Først i løbet af denne tid er leksikografien blevet en videnskabelig disciplin, som har en entydig videnskabelig status med forskning og undervisning på de højere læreanstalter, tidsskrifter, internationale foreninger og kongresser. Sådanne metaleksikografer propagerer indretningen af et eget studieforløb, som skal kunne afsluttes med en akademisk eksamen, fx som diplomleksikograf. Sådanne studier tilbydes allerede i Heidelberg, Exeter og Barcelona. Flere europæiske universiteter vil komme til i de kommende år.

Mange praktiske leksikografer, særligt forlagsleksikografer, har kun et skuldertræk tilovers for metaleksikograferne. De har, siger i hvert fald nogle af dem, ingen nytte af at forfølge den højst abstrakte diskussion, som slet ikke kan relateres til deres hverdag. Desuden har de ikke

tid, fordi de arbejder under stort tidspres. Mange metaleksikografer betragter en stor del af de praktiske leksikografer som faglige amatører, som uden klare teoretiske overvejelser arbejder metodisk ureflekteret. Resultatet er ordbøger, som ikke er optimale hjælpemidler og i hvert fald ikke holder det, de lover i reklamen.

Dette dilemma er selvfølgelig reelt, men behøver ikke at være uovervindeligt. Forudsætningen for en anden relation er bl.a. et tæt parløb mellem teoretikerne og praktikerne også på den måde, at teoretikerne selv medvirker som praktiske leksikografer under udarbejdelsen af ordbøger og at praktikerne tager hensyn til råd og forslag fra teoretikerne og også selv deltager i den teoretiske debat, fx i form af såkaldte værkstedsrapporter om forløbet af et leksikografisk projekt. Leksikografien på Handelshøjskolen i Århus er kendetegnet ved en gensidig påvirkning efter de to principper: "Der er ikke noget så praktisk som en god teori" og "Der er ikke noget bedre for afpudsning og videreudvikling af en teori end dens afprøvning i praksis".

Om de teoretiske arbejder, der er forelagt af medarbejderne på HHÅ, vil jeg her ikke sige andet, end at de i høj grad afspejler deres relation til praktisk leksikografi. Det kan lyde banalt, men det er det ikke, når en stor del af bidragene betoner, at der i almensprogligt ordbogsarbejde indgår mindst to typer eksperter: sprogekspert(er) og leksikografi-ekspert(er), ved fagleksikografisk arbejde derudover fageekspert(er). I nogle tilfælde vil det være sådan, at en person på samme tid kan være ekspert på to områder. Kun undtagelsesvis vil samme person kunne stå for alle nødvendige ekspertiser.

De konkrete ordbøger, som er udarbejdet her på HHÅ hhv. under medvirken af kolleger på HHÅ, er i høj grad kendetegnet ved at tage højde for nogle af de landvindinger, som metaleksikografien er kommet frem til. Det drejer sig om både ensprogede, tosprogede og flersprogede ordbøger, både almensproglige og faglige ordbøger. Det drejer sig om følgende sprog: dansk, tysk, engelsk, fransk, spansk, madagassisk, norsk, svensk, finsk, islandsk og runesprog. I de fagsproglige ordbøger indgår der følgende fag eller fagområder: handelssprog, jura, medicin, bioteknologi, olieteknologi, pumpe-teknologi og leksikografi (det drejer sig om en ordbog med leksikografiske termer). Hvis man ser det lidt videre, er der i samarbejde med Center for Leksikografi eller Institut for Leksikografi, Datalogivistik og Informatik også blevet udarbejdet en dansk-urdo ordbog, en dansk-græsk ordbog og en dansk musikordbog.

Ved indvielsen blev disse ordbøger fremlagt, men var ikke tema i foredragene ved indvielsen, hvor følgende ordbogsprojekter, som udføres eller planlægges i Center for Leksikografi eller med relation til centret, blev præsenteret:

Ordbog til vindenergi (Sven Tarp, Spansk Institut, HHÅ)

Handelsordbøger (Ole Lauridsen, Tysk Institut, HHÅ)

Encyclopedic Dictionary of Biotechnology (Dean Madden, National Centre for Biotechnology Education, University of Reading, UK)

Ordbog om "the indoor air sciences" (Lars Møhlhave, Institut for Miljø- og Arbejdsmedicin, Aarhus Universitet)

Medicinsk ordbog (Morten Pilegaard, Engelsk Institut, HHÅ)

Dansk-nederlandsk ordbog (Gitte Møller og Andrea Voigt, Institut voor Skandinavistiek, Universiteit van Amsterdam)

Tysk-finsk ordbog (Henning Bergenholtz, Center for Leksikografi, HHÅ)

Koncernrelateret energi- & miljøordbog (Franziskus Geeb, Elsam-projekt A/S)

Det drejer sig om både almensproglige og fagsproglige ordbøger. Det er typisk for nutidens leksikografi, at ingen mere først skriver citater eller leksikografiske definitioner ned på sedler, som efterfølgende skrives af, men at arbejdet sker direkte under brug af forskelligt edb-programmel. De ordbøger, som udkommer i en papirversion, kommer også i en cd-rom-udgave, mens nogle af ordbøgerne kun udkommer på cd-rom. En af dem vil sandsynligvis slet ikke blive trykt, idet det drejer sig om en koncernintern ordbog, som også kan kaldes en terminologisk database. Andre projekter sigter mod en udgivelse både på papir og i en kombination af en cd-rom-ordbog og en internetordbog.

Ordbøger udarbejdet af medarbejdere på HHÅ eller i kooperation med medarbejdere på HHÅ

Ahmad, Asad/Ali Safder Khan: *Dansk Urdu Ordbog*. København: Gjellerup/Gad 1993.

Andersen, Ingeborg/Henrik Holmboe: *Konkordans over de danske runeindskrifter - transskription*. Århus: Aarhus Universitet. 1983.

- Andersen, Ingeborg/Henrik Holmboe: *Konkordans over de danske runeindskrifter - translitteration*. Århus: Aarhus Universitet. 1983.
- Barlach, Richard: *Terms Related to the Oil Industry*. Århus: Handelshøjskolen i Århus 1993.
- Bergenholtz, Henning/Ilse Cantell/Ruth Vatvedt Fjeld/Dag Gundersen/Jón Hilmar Jónsson/Bo Svensén: *NLO. Nordisk leksikografisk ordbok*. Oslo: Universitetsforlaget 1997.
- Bergenholtz, Henning: *Dansk frekvensordbog, Baseret på danske romaner, ugeblade og aviser 1987-1988*. København: Gad 1992.
- Bergenholtz, Inger: *Politikens Musikordbog*. København: Politiken 1996.
- DANSK-TYSK ORDBOG = *Dansk-Tysk Ordbog*. Af Egon Bork ved Holm Fleischer, Grethe Hjorth, Jens Erik Mogensen, Helmut Molly, Elisabeth Møller under medvirken af Rolf Hesse, Monika Jensen. 10. udg. København: Gyldendal 1996.
- Gubba, Wilhelm: *Juridisk ordbog dansk-tysk*. 3. udg. København: Gad 1993. (11975)
- Gubba, Wilhelm: *Juridisk ordbog tysk-dansk*. 3. udg. København: Gad 1995. (11977)
- Henriksen, Torben: *Juridisk ordbog spansk-dansk*. København: Gad 1991.
- Hesse, Rolf: *Dansk-nygræsk ordbog*. København: Munksgaard 1995.
- Holmboe, Henrik: *Dansk Retrograd-ordbog*. København: Akademisk Forlag 1978.
- Kaufmann, Uwe/Henning Bergenholtz con cooperaci udg. København: Gad 1995. (Molly, Elisabeth Møller under medvirken af Rolf Hesse, Monika Jensen. 10. udg. *Diccionario Enciclopédico de Ingeniería-Genética* København: Toronto: Lugas 1998. (i trykken)
- Kaufmann, Uwe/Henning Bergenholtz: *Genteknologisk ordbog. Dansk-engelsk/engelsk-dansk molekylærbiologi og DNA-teknologi*. København: Gad 1992. [445 sider]
- Kaufmann, Uwe/Henning Bergenholtz in cooperation with Bjarne Stumman, Sven Tarp, Laura de la Rosa Marabet, Nelson la Serna Torres and Gladys la Serna Miranda: *Encyclopedic Dictionary of Gene Technology. English-Spanish*. Toronto: Lugas 1998. (i trykken)

- Kjær Madsen, K.E./Victoria Olivares: *Spansk verbalordbog. Efter en idé af Kjær Jensen*. København: Handelshøjskolens Forlag 1996.
- Kjær Madsen, K.E.: *En gæst og en fisk lugter ilde den tredje dag. 2000 danske ordsprog med spanske paralleller*. København: Handelshøjskolens Forlag 1996.
- MADAGASSISK-TYSK ORDBOG: *Rakibolana Malagasy-Alema*. Nataon'i Henning Bergenholtz miraka amin'i Suzy Rajaonarivo, Rolande Ramasomanana, Baovola Radanielina sy Jürgen Richter-Johanningmeier, Eckehart Olszowski sy Volker Zeiss any Hantanirina Ranaivoson, Nicole Rasoarimanana, Raymonde Ravololomboahangy sy Mavotiana Razafiarivony. Antananarivo: Leximal/Moers: aragon 1991.
- Mohr, Ingeborg/Knud Brant Nielsen/Henrik Holmboe: *Danske bogstavpar*. København: Munksgaard 1991.
- Nielsen, Sandro: *Engelsk-dansk Juridisk Basisordbog*. København: Munksgaard 1993.
- Pedersen, Jette: *A Grundfos Basic Dictionary of Pump Technology and Related Terminology*. Bjerringbro/Århus 1995.
- Pilegaard, Morten/Helge Baden: *Medicinsk ordbog dansk-engelsk engelsk-dansk*. København: Gad 1994.
- Poulsen, S. O.: *Dansk-Tysk Handelsordbog, 4. udg.* Harlev: A.M. Kjærs Bogtryk og Forlag 1987. (1977)
- TYSK-MADAGASSISK ORDBOG: *Deutsch-Madagassisches Wörterbuch*. Hrsg. von Henning Bergenholtz in Zusammenarbeit mit Suzy Rajaonarivo, Rolande Ramasomanana, Baovola Radanielina sowie Jürgen Richter-Johanningmeier, Eckehart Olszowski, Volker Zeiss unter Mitarbeit von Sabine Stegemann, Hantanirina Ranaivoson, Raymonde Ravololomboahangy und Mavotiana Razafiarivony: *Deutsch-Madagassisches Wörterbuch/Rakibolana Alema-Malagasy*. Antananarivo: Tsipika/Moers: aragon 1994.

Metaleksikografiske ph.d.-afhandlinger:

- Nielsen, Sandro: *The Bilingual LSP Dictionary. Principles and Practice for Legal Language*. Tübingen: Narr 1994. (Phd-afhandling 1991)

Tarp, Sven: *Prolegomena til teknisk ordbog*. Ph.D.-afhandling. Handelshøjskolen i Århus 1992.

Pedersen, Jette: Koncernspecifik brancheordbog med særligt henblik på teknisk engelsk. Prækonceptionelle overvejelser og koncept. Ph.d.-afhandling. Handelshøjskolen i Århus 1995.

Metaleksikografisk litteratur

Der foreligger flere hundrede metaleksikografiske bidrag fra HHÅ-medarbejdere. De kan ikke alle nævnes her. Følgende bøger og tidsskrifter, udgivet af HHÅ-medarbejdere, indeholder en stor del af disse bidrag:

Bergenholtz, Henning and Sven Tarp (eds.) with contributions by Grete Duvå, Anna-Lise Laursen, Sandro Nielsen, Ole Norling-Christensen and Jette Pedersen: *Manual of Specialised Lexicography. Preparation of Specialised Dictionaries*. Amsterdam: Benjamins 1995.

Bergenholtz, Henning og Sven Tarp (udg.) med bidrag af Grete Duvå, Ole Norling-Christensen, Anna-Lise Laursen, Hans Kristian Mikkelsen, Sandro Nielsen og Jette Pedersen: *Manual i fagleksikografi. Udarbejdelse af fagordbøger – problemer og løsningsforslag*. Herning: Systime 1994.

Hermes 1-19, 1988-1997.

LexicoNordica 1-4, 1994-1997

Schaeder, Burkhard /Henning Bergenholtz (Hrsg.): *Fachlexikographie. Fachwissen und seine Repräsentation in Wörterbüchern*. Tübingen: Narr 1994.

